

Резюмета
на монографични трудове и публикации на
гл. ас. д-р Красимира Теофилова Марулевска

I. „Проектно-базирана учебна дейност в началното училище” – самостоятелен монографичен труд

Централно място в концептуалната структура на монографичния труд заема идеята за иновационно обновяване на системата на началното образование в съдържателен и процесуално-технологичен аспект чрез конструиране на учебната дейност на учениците с акцент върху самостоятелната активност и междуличностното взаимодействие, с отчитане на самоорганизационните процеси на различни равнища на педагогическия процес. Изследователският интерес е в проблемното поле на личностно-ориентираната педагогика с насоченост към разкриване на възможностите на синергетичното взаимно допълване и обогатяване между традицията и иновацията в конкретните измерения на проектно-базираната учебна дейност.

Книгата насочва вниманието към належащата необходимост от стратегическа промяна от парадигмално естество, която да гарантира нова активна позиция на учителя и на ученика в процеса на обучение и превръщането им в действителни субекти на тяхното собствено личностно развитие. Акцент се поставя върху необходимостта на ученика да бъдат създадени условия за разгръщане на индивидуалния личностен потенциал, за овладяване на знания, умения, способности на дейност в реалния процес на познание. С подчертано внимание в книгата е разкрита ролята на педагога, от когото в новите условия на равнопоставеност на участниците в учебния процес се очаква компетентно да организира, да подпомага, да стимулира, да пробужда и поддържа естественото любопитство, интереса и любознателността на учещия, да подкрепя стремежа му към самоизява и самоутвърждаване на индивидуалността.

Във фокуса на вниманието в *първа глава* стои идеята за приложение на синергетичния подход като методологична основа на процеса на обучение в различните степени на образование като един от възможните пътища за извеждане на педагогическата система на по-високо качествено равнище. Представен е иновационният потенциал на метода на проектите в контекста на новите педагогически търсения в съвременното образователно пространство. В аспекта на

историческата динамика е проследено развитието на идеите на проектното обучение в педагогическата теория и практика. Специално внимание е отделено на възможностите на метода на проектите в условията на обучението в сътрудничество. В тази глава на книгата са представени съвременните измерения на проектно-базираната учебна дейност и новата интерпретация на метода на проектите, както и неговите дидактически характеристики. Очертана е спецификата на проектната учебна дейност в началното училище и възможностите за активизиране на нейния потенциал в съвременното училище.

Във **втора глава** на книгата е представен авторски синергетичен вариант на модел на проектно-базирана учебна дейност в началното училище. Обоснована е идеята за активизиране на потенциала на метода на проектите като един от възможните пътища за приложение на синергетичния подход в обучението. Разкрита е същността и принципите на изграждане на създадения модел, структурата и съдържанието на проектно-базирана учебна дейност. Важно място е отделено на ефективността на проектно-базираната учебна дейност и изградената система от критерии и показатели за проследяване на динамиката в качествените параметри на обучението, свързани с познавателната, емоционалната и социалната сфера на личността на ученика. Представени са резултатите от приложението на синергетичния модел на проектно-базирана учебна дейност в условията на експериментална работа в последния клас на началното училище.

Цялостната теоретична и практико-приложна дейност на автора позволява да бъдат направени полезни изводи и обобщения относно възможностите, които предоставя съвременната синергетична интерпретация на метода на проектите. Необходимият на съвременния образован човек изследователски стил на мислене и поведение трябва да започне да се изгражда още в началните години на обучение и възпитание на детето, разбира се, със съответстващи на възрастовите особености форми, методи и средства. Подготовката на ученика за изследователска дейност, овладяването на умения, способности за изследователско търсене, решаване на конкретни проблеми в процеса на обучение може да се разглежда като важна задача на съвременното образование, тъй като е свързано с цялостното развитие на личността и бъдещата ѝ реализация в живота. Тази задача може да бъде решена чрез преосмисляне на приоритетите в учебно-възпитателната дейност, а именно чрез реален, а не просто афиширан, превес на активните и интерактивните методи на обучение над репродуктивните, и чрез намиране на нужната мяра на взаимно

допълване, оптимален за конкретните ситуации баланс между традиционните и новаторските елементи в цялостната структура на учебния процес.

II. „Синергетиката в научното и образователното пространство” – самостоятелен монографичен труд

Монографичният труд е посветен на идеите на междудисциплинарността и възможностите за осъществяване на ползотворен диалог между природонаучното и хуманитарното знание, в частност между синергетиката и педагогиката. Изследователският интерес е насочен към търсене на възможности за обогатяване на педагогическата теория и практика чрез приложение на синергетичните идеи за системността и целостността, нелинейността, емерджентността и стохастичността.

Първата част на монографичния труд представя междудисциплинарността като методологичен принцип в научното познание и междудисциплинарния диалог като път за еволюционното израстване на педагогическата теория и практика. В контекста на нарастващите потребности и изисквания на обществото към съвременното образование е изтъкната възможността за приложение на идеите на синергетиката като ново междудисциплинарно направление в науката, което изследва процесите на самоорганизация в сложните отворени нелинейно развиващи се системи.

Втората част на монографията представя в обобщен вид основните идеи, представи и понятия на синергетиката, като се поставя акцент върху тяхната методологична роля в научното познание. Разкрити са възможностите, които открива синергетиката в съвременната наука по отношение на: общите механизми на развитието на сложните системи с разнообразна същност на основата на общи модели; общите методологични подходи към анализа на поведението на сложните, отворени, динамични, неравновесни системи; ролята на колективните взаимодействия на елементите на системата в процеса на тяхната еволюция; представата за възникване на подредени сложни структури от хаотично състояние; изграждането на цялостен възглед за универсалното единство на света, частица от което е и човекът.

Третата част на книгата е посветена на синергетичния подход в образованието. Представени са основни направления в интеграцията на образованието и новото междудисциплинарно направление в науката. Новите педагогически реалности са интерпретирани от позициите на синергетиката. Важно

място е отделено на приложението на синергетичните идеи в съвременното образователно пространство, като е подчертана и активността на български учени, в т.ч. и на представители на академичната общност в ЮЗУ „Неофит Рилски”. Акцент е поставен върху приложението на идеите на синергетиката в сложния процес на обучение и възпитание. Очертани са основните направления в приложението на синергетичния подход в процеса на обучение: 1) усъвършенстване на технологично-процесуалната страна на обучението; 2) обогатяване, прецизиране на учебното съдържание в съответствие с най-новите постижения на постнекласическата наука; 3) прогнозиране на рационални пътища за постигане на образователните цели и задачи; 4) ускоряване на личностното израстване на субектите в процеса на обучение чрез насочващи влияния, малки въздействия, основани на вътрешно присъщи, индивидуални тенденции на тяхното развитие; 5) пробуждане на личностния потенциал на обучаващите се на базата на дълбоко познаване на индивидуалните им особености; 6) ново интерпретиране на проблема за качеството на обучението в съвременното училище.

Четвъртата част на монографичния труд представя една конкретна възможност за приложение на синергетичния подход в практиката на обучението в условията на проектно-базирана учебна дейност. Подчертана е възможността за използване на развиващия потенциал на проектната учебна дейност в различните етапи и степени на образователната система. Изтъкната е възможността за включване на синергетичните идеи в изследователската стратегия на педагогиката за създаване на нов инструментариум и обогатяване на нейния понятиен апарат с универсалните синергетични образи и представи. Това ще подготви преминаването на педагогиката към етапа на изграждане на математически модели, което ще бъде безспорен качествен скок в нейното развитие и ще създаде условия за усъвършенстване на образователната система и на учебно-възпитателния процес на базата на прогнозиране на ефективни пътища за развитие.

III. Други самостоятелни публикации, ориентирани към профила на конкурса

- Системата на началното образование – в търсене на своето динамично равновесие // сп. Образование (Под печат)

Като всяка сложна система, отворена за взаимодействие с многобройните и разнопосочно действащи фактори на средата, и началното образование се

стреми към динамично равновесие. В условията на централизираната образователна система в България върху естествените самоорганизационни процеси, характерни за сложните отворени динамични и нелинейно развиващи се системи, оказва значително влияние управленският фактор. Затова е важно проблемът за *промяната* (в най-добрия и оптимистично зареден смисъл на тази дума) в началното училище да бъде разглеждан в общия контекст на случващото се в образователното и културното пространство.

- *Синергетичен вариант на проектно-базирана учебна дейност*// *сп. Педагогика, №3, 2010, с. 43-56.*

Използването на метода на проектите, основан на самостоятелната познавателна дейност на учениците в условията на сътрудничество и взаимопомощ, е в съзвучие със стратегическото направление в развитието на образованието – към разгръщане на интелектуалния потенциал на личността и нейното нравствено усъвършенстване. Синергетичният вариант на проектно-базирана учебна дейност преодолява слабостите в практическата реализация и осмислянето на класическия вариант на метода на проектите чрез: взаимно синергетично допълване и обогатяване на теорията и практиката в обучението; отчитане на системността и научността в обучението; използване на възможностите, които предоставя класно-урочната система; съобразяване на проектната учебна дейност с тематичното разпределение на учебното съдържание.

- *Активизиране на синергетичния потенциал на метода на проектите в условията на класно-урочната система.* // *сп. Педагогика, № 2, с. 3 – 10, 2008.*

Един от възможните пътища за решаване на проблемите в образователната сфера и за осъществяване на необходимите промени в педагогическата теория и практика представлява приложението на синергетичните идеи в качеството на методологическо основание на учебно-възпитателния процес. В оптималното съчетаване и взаимно допълване на класно-урочната система и проектната учебна дейност се проявява синергията на традицията и новаторството, в резултат на която може да се очаква ново качество на обучението.

- Личностно-ориентирано технологично усъвършенстване на обучението в началното училище. Кавадаречки весник, Кавадарци, Република Македония (Под печат)

Сред разнообразните педагогически технологии, чиято насоченост към усъвършенстване на учебно-възпитателния процес съвпада с приоритетите на личностно-ориентираната педагогика, се открояват с безспорния си потенциал методът на проектите, обучението в сътрудничество, проблемно-базираното обучение, контекстното учене. Интегративният характер на учебната дейност, организирана в условията на посочените технологични модели на обучение, се изразява в синтеза на знания и умения, свързани с различни области на науката и културата. Така в обучението намират въплъщение идеите на междудисциплинарния синтез, който позволява изграждане на цялостно виждане за явленията и процесите от заобикалящата ни действителност.

- Началното училище през погледа на съвременния учител. В: Съвременното образование - мисия и визии. Унив. изд. „Неофит Рилски”, Благоевград, 2010.

От учителя в съвременното начално училище се очакват висок професионализъм и адаптивност в технологично наситената и прагматично ориентирана среда. Изискванията на обществото към качеството на учебно-възпитателната дейност в първите класове на образователната система нарастват. Осъзнал своите отговорности, педагогът в началното училище притежава нагласи за промяна в своята професионална дейност и в средата, в която тя се осъществява.

- Синергетични аспекти на проектната дейност в обучението. Международният сборник научных трудов: „Моделирование учебно-воспитательного процесса в ВУЗ-е и школе”, Елец, Русия, с.74-83, 2009.

В статията са представени възможностите за ново интерпретиране и конструиране на проектната дейност, и нейното интегриране в съществуващите и доказали своята ценност параметри на класно-урочната система. Иновационното осмисляне на метода на проектите е основано на синергетичните принципи за системността и целостността, нелинейността и стохастичността, с отчитане на значението на хаоса и реда в сложния педагогически процес.

- *Информационните технологии в условията на проектно-базирана учебна дейност в началното училище. В сб.: Информационни технологии в обучението в I–IV клас. Унив. изд. „Неофит Рилски”, Бл-д, 2010, с.136-142..*

В началното училище информационно-технологичното обогатяване на педагогическия процес не може да бъде просто подобие или съкратен вариант на аналогичното явление в по-горните класове. Сложният синтез между традиция и новаторство в първите класове на образователната система изисква изграждане на ясна научно-обоснована стратегия, отчитаща спецификата на мисловната дейност, приоритетите в развитието на личността на детето, съхранението на неговата индивидуалност, както и признаването на уникалността му.

- *Качеството на обучението в контекста на синергетичната концепция. В сб.: Педагогическото образование в България: състояние и тенденции. Унив. изд. „Неофит Рилски”, Том 2, 2007, с. 402-408.*

В контекста на синергетичната концепция за еволюцията на сложните нелинейни отворени системи за ново качество може да се говори, когато е налице нов ред, определян от нови параметри на реда. Качествени изменения в сложната система на обучение се наблюдават, когато в нея се включат принципно нови елементи в съдържателен и процесуално-технологичен аспект.

- *Диагностика и оценяване личности ученика начальной школы в условиях проектной учебной деятельности. «Учитель. Преподаватель. Тренер». Том 1. – М.: Учреждение РАО «Психологический институт», МГППУ – с. 209-213, 2010.*

Интерактивният характер метода проектов, его ярко выраженная интегративная сущность обясняють его многоаспектное воздействие на целостное интеллектуальное развитие ученика. Учебная работа обучающихся над проектами создает благоприятные возможности развития разных сфер личности – когнитивной, эмоциональной, социальной, нравственной, эстетической, волевой. В то же время, в ходе проектной активности учащийся осваивает знаний, умений, способов деятельности, формирует основ будущих компетенций. Проследивание качественных показателей результатов обучения, касающихся познавательной, эмоциональной и социальной сфер личности ученика с основанием можно

рассматривать как доказательство совершенствования учебно-воспитательного процесса.

- (2011) *The Interdisciplinary Dialogue as a path to evolutionary growth of the pedagogical knowledge. Scientific Research, Humanitarian and pedagogical science .Volume 9, SWU “Neofit Rilsky”, ISSN 1312-7535, <http://press.swu.bg/volume-collection/volume-9.aspx>*

My research activity is an attempt to reveal the practical possibilities for the realization of the synergetic approach into the educational process of primary school students. Two main circumstances provoked this investigation. First, it is namely the need to overcome the rational-reproductive approach in the educational process and to create an atmosphere for self-realization, self-development, self-recognition and maximum development of the personal potential of the primary school students. Second, certain conditions for encouraging of the self-organization processes are at hand, viewed in the light of the synergetic understanding of the complex dynamic systems in the educational process of the primary school students.

- (2011) *The Project-Based Method – a path to implement the synergetic in Education. (2011) В: Годишник „Наука – образование – изкуство” Том 5, СУБ – Благоевград (Под печат).*

The new socio-cultural environment evokes new requirements concerning the preparation of the contemporary person. The erudition today is expected to turn into a synonym of flexibility and of variation possibility combined with high competence. The problem of mastering of information and its rational use is becoming more and more popular. Education faces the need of knowledge organization and the need of gathering of the scattered knowledge. Furthermore knowledge integration should turn itself into a foundation for the global environmental thinking.

IV. Публикации по проблемите на педевтологията

1. «Педевтология» - учебник в съавторство с проф. д.п.н. Добринка Тодорина

В учебника, посветен на учителя и неговия професионален труд, са разработени следните глави: X глава - „Следдипломна квалификация и усъвършенстване на учителските кадри”; XI глава - „Професионално-

тренингови форми в подготовката и квалификацията на бъдещите учители”; XII глава - „Оценяване на професионалния труд на учителя”.

В десета глава следдипломната квалификация на учителите е разгледана в контекста на идеята за учене през целия живот. Изтъкнати са нормативните основания на осъществяваната в България цялостна политика за квалификация и усъвършенстване на учителските кадри. Разкрити са организационните измерения на квалификационната дейност в условията на българската образователна система. В обобщен план са представени възможностите, които предлагат на българските учители специализираните институти за повишаване на квалификацията на педагогическите кадри.

Единадесета глава разкрива потенциала на професионално-тренинговите форми в подготовката и квалификацията на бъдещите учители. Във фокуса на вниманието са групово-динамичният тренинг, сензитивният тренинг, енкаунтер (групи за срещи) и поведенческият тренинг.

Дванадесета глава е посветена на проблема за оценяването на професионалния труд на учителя. Представени са съвременните измерения на оценъчната дейност по отношение на педагогическата дейност на учителя, проблемите и предизвикателствата в тази област. Важно място е отделено на критериите и показателите, методите и техниките за оценка на професионалния труд на учителя, както и на субектите на контролната дейност.

2. Други публикации по проблемите на педевтологията

С ориентация към педевтологичната проблематика са и следните статии в годишници и сборници:

- *«Оценяване на професионалния труд на учителя в съвременното училище» (В: Личностно развитие на учениците в съвременното образование и общество (Том V) Унив. изд. „Неофит Рилски”, Бл-д, 2011);*

„Иновационната култура на педагога – предпоставка за ефективност на интерактивните методи в обучението” (В: Интерактивните методи в съвременното образование. Унив. изд. „Неофит Рилски”, Бл-д, 2010);”

Професионално – личностните качества на педагога – предпоставка за ефективност на интерактивните методи в обучението” (Годишник.

Наука – образование – изкуство. Том 2. Унив. изд. „Неофит Рилски”, Бл-д, 2008);

„Интерактивният потенциал на социално-педагогическия тренинг в подготовката на бъдещите учители” (Годишник. Наука - образование – изкуство. Т.1, част 2, СУБ, изд. „Неофит Рилски”, Бл-д, 2007).

В статиите се анализират идейно-концептуални и процесуално-технологични аспекти на професионалния труд на учителя, професионалната подготовка на бъдещите учители и възможностите за нейното усъвършенстване чрез използване на потенциала на междуличностното взаимодействие в условията на сътрудничество. В центъра на вниманието е и проблемът за контрола и оценката на качеството на професионалния труд на учителя, разработването на надежден инструментариум и подготовката на оценяващите субекти.